

ROMAN SASS
Kujawsko-pomorski
Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Minikowie

DOŚWIADCZENIA W PROWADZENIU RACHUNKOWOŚCI POLSKI FADN W WOJEWÓDZTWIE KUJAWSKO-POMORSKIM

1. Rozwój rachunkowości rolnej w Polsce

Obecnie w Polsce rodzinne gospodarstwa rolnicze nie mają obowiązku prowadzenia rachunkowości według zasad określonych ustawą o rachunkowości. W tych warunkach prowadzenie ewidencji przez rolników było motywowane przydatnością w zarządzaniu gospodarstwem rolniczym, możliwością uzyskania porad ekonomicznych ze strony doradców ODR, lub podejmowane było na specjalne zlecenie (np. na potrzeby systemu rachunkowości rolnej Instytutu Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej - IERiGŻ).

Do prowadzenia rachunkowości dotychczas ustawowo zobligowane są tylko gospodarstwa rolnicze posiadające osobowość prawną, a także inne, w których wartość sprzedaży dóbr i usług oraz transakcji finansowych wynosi powyżej 800 tys. EUR. Obligację taką ustanawia Ustawa o rachunkowości z dnia 29.09.1994 r. (Dz. Ustaw Nr 121, poz. 591 z dnia 19.11.1994 r.) z późniejszymi zmianami.

Z początkiem 1996 r. został wprowadzony wymóg prowadzenia rachunkowości wobec rolników, którzy zaciągnęli kredyty subwencjonowane przez Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (w ramach linii dla „młodych rolników” - na urządzenie i modernizację gospodarstwa). Obowiązek ten nakłada Rozporządzenie Rady Ministrów z 4.04.1995 r. (Dziennik Ustaw Nr 47 z 9.05.1995 r., poz. 244). Zgodnie z przyjętymi zasadami rachunkowość tę rolnik powinien prowadzić przez cały okres spłacania zaciągniętego kredytu. ARiMR od 2004 roku odstąpiła od tego obowiązku, pozostawiając swobodę podjęcia decyzji bankom kredytującym rolników.

2. Rachunkowość w doradztwie rolniczym

Jednym z najszerzej stosowanych rozwiązań w zakresie rachunkowości doradczej był uproszczony system rachunkowości gospodarstw indywidualnych, opracowany w Katedrze Ekonomiki Rolnictwa i Informatyki ATR w Bydgoszczy, przy ścisłej współpracy wdrożeniowej Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Minikowie. Podstawowym celem tego systemu była ocena zdolności płatniczej gospodarstw w ujęciu dynamicznym, zdolności kredytowej oraz wyników ekonomicznych w danym roku kalendarzowym. Przy tworzeniu założeń tego systemu wykorzystano propozycje Instytutu Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej w zakresie kierunków doskonalenia systemu rachunkowości nadzorowanej przez ten Instytut. System wdrożony został w 1993 r. w województwie bydgoskim a w latach następnych w kilkunastu innych województwach [Sass 1995]. Doświadczenia z tych wdrożeń wykorzystano przy tworzeniu i wdrażaniu Zunifikowanego Systemu Rachunkowości Gospodarstw Rolnych (ZSRGR) [Mańko 1995].

3. Zunifikowany System Rachunkowości Gospodarstw Rolniczych

Podstawowym celem systemu było dostarczanie ośrodkom decyzyjnym rządu i jego agendom informacji o wynikach ekonomiczno-produkcyjnych gospodarstw rolniczych oraz o dochodach rodzin rolniczych, przygotowywanych według standardów gospodarki rynkowej. W tym celu opracowano zestaw raportów, zawierających wyniki wszystkich gospodarstw prowadzących rachunkowość, które mogą być agregowane według różnych kryteriów (np. według wielkości ekonomicznej, typu produkcyjnego, położenia, itd.).

W odniesieniu do pojedynczego gospodarstwa, system umożliwia opracowanie raportu indywidualnego zawierającego dane o działalności i sytuacji finansowej gospodarstwa w okresie sprawozdawczym, a także raportu porównującego wyniki tego gospodarstwa z grupą gospodarstw podobnych i najlepszych z danej grupy. System zapewnia także dostarczanie okresowych (kwartalnych) sprawozdań o przepływie pieniędzy. Zakres i formuła gromadzenia danych źródłowych stanowi udokumentowany obraz kondycji finansowej gospodarstwa, który może być pomocny rolnikowi w ocenie własnej sytuacji ekonomicznej i w negocjacjach ze swoimi partnerami. Tworząc system przyjęto założenie o odzwierciedlaniu faktycznego bądź potencjalnego związku gospodarstwa rolniczego z rynkiem. Dane źródłowe gromadzone w proponowanym formacie rachunkowości zapewniają określenie stanu majątkowego i zobowiązań gospodarstwa oraz struktury produkcji i kosztów na poziomie gospodarstwa rolniczego [Goraj 1995].

W 1995 r. Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa została zobowiązana do wdrożenia rachunkowości w gospodarstwach, które skorzystały z li-

nii kredytowej dla „młodych rolników”. Stan zaawansowania prac, nad ZSRGR wpłynął na podjęcie decyzji aby wykorzystać do tego celu stworzony właśnie system. Z początkiem 1996 r. rozpoczęto, więc pilotażowe wdrożenie ZSRGR przez wszystkie ośrodki doradztwa rolniczego w Polsce pod nadzorem ARiMR i zespołu roboczego powołanego do utworzenia ZSRGR. Wykorzystywano zaadaptowany do tego celu program komputerowy KSIĄŻKA [Mańko 1995]. Od 1997 r. rozpoczęto wdrażanie specjalnie opracowanego programu obsługi rachunkowości rolnej PORR MP. Doświadczenia z wdrażania tego systemu, a zwłaszcza przegląd uchybień i nieprawidłowości w prowadzeniu ewidencji i zamykaniu ksiąg rachunkowych, umożliwił opracowanie udoskonalonego systemu rachunkowości, stanowiącego podstawę Polskiego FADN.

4. System zbierania i wykorzystywania danych rachunkowych z gospodarstw rolnych (Polski FADN)

FADN (*Farm Accountancy Data Network*) tworzono etapowo w miarę poszerzania Unii Europejskiej (początkowo EWG), poczynając od 1965 r. kiedy to, na podstawie Rozporządzenia Rady EWG nr 79/65/EWG z dnia 15 czerwca 1965 r., przystąpiono do tworzenia sieci zbierania danych rachunkowych dotyczących dochodów i działalności gospodarstw rolnych w Europejskiej Wspólnocie Gospodarczej. Na początku w sześciu krajach założycielskich, a po poszerzeniu w 1973 r. także w Wielkiej Brytanii, Irlandii i w Danii, od 1981 r. w Grecji, w Hiszpanii i Portugalii od 1986 r. i w końcu (od 1995 r.) w Finlandii, Szwecji i Austrii [Goraj 2000].

Po latach doświadczeń, FADN stał się koniecznym i niezastąpionym narzędziem używanym do kreowania wspólnej polityki rolnej. Dane gromadzone w ramach tej struktury wykorzystywane są przede wszystkim do:

- corocznego określania dochodów gospodarstw rolniczych funkcjonujących na terenie Wspólnoty,
- analizy działalności gospodarstw rolniczych,
- oceny skutków projektowanych zmian dotyczących rolnictwa Wspólnoty.

Funkcjonowanie FADN regulują cztery podstawowe przepisy prawne Wspólnoty [Goraj 2000, Goraj, Mańko 2004]:

- Rozporządzenie Rady EWG nr 79/65/EWG z 15 czerwca 1965 r. w sprawie utworzenia sieci zbierania danych rachunkowych dotyczących dochodów i działalności gospodarstw rolnych w Europejskiej Wspólnocie Gospodarczej;
- Decyzja Komisji 85/377/EWG z 7 czerwca 1985 r. ustanawiająca typologię gospodarstw rolnych na terenie Wspólnoty;
- Rozporządzenie Komisji (EWG) nr 1859/82 z 12 lipca 1982 r. dotyczące wyboru gospodarstw dla przesyłania sprawozdań z gospodarstw do Komisji w celu określania dochodów gospodarstw rolnych;

- Rozporządzenie nr 118/66/EWG w sprawie formatu sprawozdania z gospodarstwa rolnego do FADN, służącego określeniu dochodów gospodarstw rolnych.

W ramach dostosowywania polskiego prawa do *acquis communautaire* Unii Europejskiej, Sejm RP uchwalił 29 listopada 2000 r. ustawę o zbieraniu i wykorzystywaniu danych rachunkowych z gospodarstw rolnych. (Dz. U. Nr 3 poz. 20 z 2001 r.). Określa ona system zbierania i wykorzystywania danych rachunkowych z gospodarstw rolnych mający na celu:

- określanie rocznych dochodów w gospodarstwach rolnych,
- dokonywanie analiz ekonomicznych gospodarstw rolnych oraz ocenę sytuacji w rolnictwie i na rynkach rolnych.

Ustawa ta szczegółowo precyzuje zadania szczebla centralnego Systemu, do którego należą Komitet Krajowy i Agencja Łącznikowa. W Polsce Agencję Łącznikową tworzy Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej w Warszawie. Do zadań Agencji Łącznikowej należy m.in. zawieranie umów z biurami rachunkowymi o zbieranie danych rachunkowych z reprezentatywnych gospodarstw rolnych.

5. Pozyskanie gospodarstw do prowadzenia rachunkowości

Doboru gospodarstw do prowadzenia rachunkowości Polski FADN dokonali doradcy zatrudnieni w ODR według planu, który przekazał IERiGŻ (tabela 1). Przy doborze gospodarstw kierowano się wielkością ekonomiczną (ESU - Europejska Jednostka Wielkości) i typem rolniczym gospodarstwa.¹ Zakwalifikowanie gospodarstwa według wyżej postawionych kryteriów poprzedzone było wypełnieniem ankiety, na podstawie, której obliczona została wielkość ekonomiczna i typ rolniczy dla potencjalnego gospodarstwa, które wyraziło wstępnie zgodę na prowadzenie rachunkowości. W roku 2004 nie było większych trudności z doбором całej populacji gospodarstw, które IERiGŻ wskazał dla województwa kujawsko-pomorskiego, tj. 1135 gospodarstw. Pewne problemy przy doborze gospodarstw pojawiły się biorąc pod uwagę wielkość ekonomiczną i typ rolniczy. O wiele trudniej było znaleźć gospodarstwa zaliczone do 2-3 klasy wielkości ekonomicznej. Stosunkowo najłatwiej było poszukać gospodarstwa o wielkości ekonomicznej 7 i 8 ESU i typie rolniczym 4, 5, 6, 7 i 8.

¹ Wielkość ekonomiczna gospodarstwa rolnego jest określana sumą standardowych nadwyżek bezpośrednich (SGM) wszystkich działalności występujących w gospodarstwie. Drugim kryterium stosowanym w klasyfikacji gospodarstw rolnych jest typ rolniczy gospodarstwa. Jest on określany na podstawie udziału poszczególnych działalności w tworzeniu ogólnej wartości SGM [L. Goraj, S. Mańko, 2004, s. 31–33].

Tabela 1

Plan doboru gospodarstw na 2004 i 2005 rok
w województwie kujawsko-pomorskim

Typ rolniczy	Wielkość ekonomiczna								
	2-3	4-6	7	8	9	11	12	13-14	2-14
1. Uprawy polowe	34	44	37	14	2	0	0	0	131
2. Warzywnicze	4	5	11	5	0	0	0	0	25
3. Sadownicze	2	60	2	0	0	0	0	0	10
4. Bydło, owce	6	28	43	8	0	0	0	0	85
5. Trzoda, drób	9	46	98	79	10	1	1	0	244
6. Rośliny mieszane	9	27	23	2	0	0	0	0	61
7. Zwierzęta mieszane	20	113	108	19	0	1	0	0	261
8. Mieszane rośliny+ zwierzęta	42	112	110	32	2	0	0	0	298
Razem	126	381	430	161	14	2	1	0	1115

Źródło: Plan doboru gospodarstw przekazany przez IERiGŻ.

Poszukując gospodarstw do prowadzenia rachunkowości, główną uwagę zwrócono na gospodarstwa, które korzystały z kredytów z dopłatą ARiMR z linii „młody rolnik” i miały obowiązek prowadzenia rachunkowości. Rolnicy ci mieli bardzo dobre rozeznanie, co to jest rachunkowość, jakie informacje należy gromadzić i jakie obowiązki będą na nich spoczywały. Dodatkowym argumentem używanym przez doradców ODR było także to, że rolnik decydując się na prowadzenie Polskiego FADN uzyska informacje, które będzie mógł przekazywać do banku i w ten sposób wywiąże się z obowiązku, jaki nakłada na niego ARiMR udzielając dopłat do kredytów. Był to jednak okres, w którym ARiMR wycofała się z wcześniej nałożonego na rolników obowiązku prowadzenia rachunkowości, pozostawiając decyzje bankom. Banki zareagowały na to różnie, znaczna część banków odstąpiła od obowiązku dostarczania przez rolników kwartalnych informacji o przepływach pieniężnych, a po zamknięciu roku informacji o sytuacji ekonomicznej gospodarstwa. Sytuacja ta miała istotne znaczenie na chęć dalszego prowadzenia rachunkowości przez rolników, na których ciążył do tej pory taki obowiązek. Zdecydowana większość rolników najchętniej zrezygnowałaby z prowadzenia rachunkowości. Rolnicy, którzy jednak zdecydowali się na prowadzenie rachunkowości zrobili to ze względu na dotychczasową współpracę z doradcą ODR.

Istnieją uzasadnione obawy, ze strony doradców ODR, że kiedy banki odstąpią od obowiązku dostarczania przez rolników informacji o sytuacji ekonomicznej gospodarstwa, znaczna część gospodarstw zrezygnuje z prowadzenia rachunkowości. Jest to poważny problem, ponieważ około 50% gospodarstw w województwie kujawsko-pomorskim, które w roku 2004 prowadziło rachunkowość w systemie Polski FADN korzystało z kredytów i miało obowiązek prowadzenia rachunkowości.

Sytuacja ta ma jednak daleko idące konsekwencje w samym zaangażowaniu rolnika w prowadzenie rachunkowości jak chociażby gromadzenie dokumentów źródłowych (faktury, paragony, nakazy płatnicze itp.) i prowadzenie zapisów w ksiązkach. Rolnicy pomimo wykazywanej życzliwości dla doradcy uznali, że jest to problem doradcy a nie ich. Jest to jeden z poważnych powodów, tłumaczących taką właśnie postawę rolników, inne wynikają z metodyki przyjętej w Polskim FADN. Rolnicy, którzy prowadzą rachunkowość FADN wyrażają pogląd, że jest to dla nich zbyt trudne, a pierwsze wyniki ekonomiczne i finansowe mogą uzyskać po długim okresie. Natomiast w trakcie roku nie ma możliwości otrzymania żadnych informacji oczekiwanych przez bank. W tej sytuacji doradcy, którzy zachęcali rolnika do prowadzenia rachunkowości FADN, prowadzą rachunkowość dodatkowo według Zunifikowanego Systemu Rachunkowości Gospodarstw Rolnych wykorzystując program PORR. Sytuacja ta nie wpływa motywująco na rolników i nie zachęca ich do prowadzenia rachunkowości.

Jednym z bardzo ważnych argumentów przytaczanych przez doradców ODR mających zachęcić rolników do prowadzenia rachunkowości jest przydatność danych uzyskanych z rachunkowości do podniesienia poziomu zarządzania, a w konsekwencji do uzyskania lepszych wyników produkcyjnych i ekonomicznych przez gospodarstwo (korzyści bezpośrednie). Najlepszym dowodem potwierdzającym, że tak jest była rachunkowość nadzorowana przez IERiGŻ. Gospodarstwa, które prowadziły rachunkowość dla potrzeb Instytutu uzyskiwały od 20–30% lepsze wyniki ekonomiczne [Sobczyński 1998]. Można by zatem sądzić, że rolnicy powinni być zainteresowani prowadzeniem rachunkowości i to oni sami powinni zabiegać, aby uczestniczyć w systemie rachunkowości, który umożliwi im porównanie swojego gospodarstwa na tle innych gospodarstw.

Praktyka jest niestety inna, zdecydowana większość rolników nie widzi potrzeby prowadzenia rachunkowości, a jeżeli już się zgadzają na prowadzenie rachunkowości robią to bez większego zaangażowania. Często na szkoleniach organizowanych przez ODR mówiąc o przydatności rachunkowości do podejmowania decyzji, rolnicy odnoszą się do tego z pełną aprobatą. Natomiast w konkretnych rozmowach gdzie rolnik ma się jednoznacznie zadeklarować, że będzie prowadził rachunkowość zaczyna „wykręcać się” mówiąc, że jeszcze nie teraz, bo realizuje ważną inwestycję i nie ma czasu, że jeszcze trochę poczeka itd.

Analizując rozwój rachunkowości w krajach Europy Zachodniej można jednoznacznie stwierdzić, że były dwie podstawowe przyczyny, które zdecydowały o prowadzeniu rachunkowości przez rolników. Było to wprowadzenie podatku VAT w rolnictwie w wyniku czego spora część rolników postanowiła, że lepiej przejść na zasady ogólne rozliczenia VAT (przykładem jest Francja). Rozliczenie podatku VAT nie wymaga prowadzenia tak rozbudowanego formatu rachunkowości jak FADN, ale rolnik decydując się na prowadzenie ewidencji zakupów

i sprzedaży często dochodził do wniosku, że można poszerzyć zakres gromadzonych informacji i mieć pełen obraz sytuacji ekonomicznej gospodarstwa.

Drugim przełomowym momentem w rozwoju rachunkowości było wprowadzenie podatku dochodowego w rolnictwie. Ponieważ w krajach byłej 15 UE większość rolników rozlicza się z podatku dochodowego na zasadach ogólnych stąd też prowadzi pełną księgowość. We Francji podstawowym formatem księgowości jest księgowość obowiązująca dla potrzeb rozliczenia się z urzędem skarbowym. W gospodarstwach, które wylosowane zostały do FADN dodatkowo wypełnia się ankietę po to, aby uzupełnić o te dane, które są wymagane w FADN, a nie są obowiązkowe dla celów podatku dochodowego. Na tej podstawie przygotowuje się pakiet danych według formatu sprawozdania obowiązującego w FADN, który następnie przekazuje się do Brukseli [Goraj, Mańko 2004].

Na podstawie doświadczeń Europy Zachodniej z całą pewnością można powiedzieć, że w Polsce będziemy mieli do czynienia z analogicznym rozwojem prowadzenia rachunkowości. Obecnie mamy taką sytuację, że rolnicy z uznaniem odnoszą się do przydatności rachunkowości w podejmowaniu decyzji i widzą potrzebę jej prowadzenia, ale w momencie zadeklarowania, że będą prowadzić rachunkowość argumentują, że jeszcze nie nadeszła stosowna pora, a jeżeli już się decydują to ze względu na osobiste relacje rolnik – doradca. Sytuacja ta ma także dalsze konsekwencje przejawiające się słabym zaangażowaniem rolnika w gromadzeniu dokumentów źródłowych, co przejawia się nie najwyższą wiarygodnością gromadzonych danych. Zdecydowanie rzetelność gromadzonych danych podnosi podatek dochodowy. Rolnik sam zainteresowany jest wykazaniem poniesionych kosztów i nie trzeba go do tego motywować, gromadzi także stosowne dokumenty potwierdzające poniesienie kosztów (ma obowiązek posiadania takich dokumentów).

Wobec sytuacji, jaką mamy obecnie w Polsce wiarygodność i kompletność gromadzonych danych zależy głównie od doradców nadzorującym prowadzenie rachunkowości. W sytuacji, jeżeli doradca jest dociekliwy, ma wiedzę o przebiegu procesu produkcyjnego, o wzajemnych powiązaniach występujących w gospodarstwie wówczas jest większe prawdopodobieństwo, że zgromadzone dane są kompletne i dobrze opisują potencjał i działalność gospodarstwa. Pomimo sporych trudności związanych z prowadzeniem rachunkowości około 30% rolników według opinii doradców ODR prowadzi rachunkowość bez zastrzeżeń, są gospodarstwa, które robią to wręcz wzorowo. Nie zmienia to jednak faktu, że większość rolników do prowadzenia rachunkowości nie przywiązuje należytej wagi.

Trudności z pozyskaniem gospodarstw do prowadzenia rachunkowości FADN mają także inne państwa członkowskie.² Mając także na względzie jedną z głównych zasad obowiązujących w FADN – dobrowolność udziału rolników – zakłada

² Zwracała na ten problem uwagę Marija Puurunen z Finlandii podczas konferencji zorganizowanej w ramach projektu PHARE PL 9704-01-15: „Zadania i organizacja Polskiego FADN”. Przysiek 13–14 października 2000 r.

się, że wylosowanych będzie do 5 adresów rolników posiadających identyczne pod względem typologii gospodarstwa rolne [Goraj, Mańko 2004]. W Finlandii losuje się wstępnie 6 gospodarstw na jedno gospodarstwo mające wejść do systemu.

6. Organizacja FADN w województwie kujawsko-pomorskim w roku 2004 i 2005

Na początku 2004 roku prowadzenie rachunkowości Polski FADN rozpoczęło 1135 rolników (tabela 2). W trakcie roku zrezygnowało 22 rolników. Głównymi powodami rezygnacji przez rolników z prowadzenia rachunkowości były:

- przyczyny losowe, nagła choroba rolnika lub członka rodziny,
- podział gospodarstwa,
- rezygnacja rolnika, bank który udzielił rolnikowi kredytu odstąpił od obowiązku przekazywania przez rolnika informacji o przepływach pieniężnych i sytuacji ekonomicznej gospodarstwa. Była to podstawowa przyczyna rezygnacji z prowadzenia rachunkowości w 2004 rok.

Tabela 2

Gospodarstwa prowadzące rachunkowość
Polski FADN, stan na koniec 2004 roku

Wyszczególnienie	ODR Minikowo	ODR Zarzewo	RCDRRIOW Przysiek	Razem
1. Gospodarstwa prowadzące rachunkowość	454	306	353	1113
2. Doradcy nadzorujący prowadzenie rachunkowości	74	36	49	159
3. Liczba gospodarstw na doradcę	1-20	1-15	1-10	7
4. Gospodarstwa, które zrezygnowały z prowadzenia rachunkowości	10	10	2	22

Źródło: Obliczenia własne.

Na jednego doradcę przypadało średnio 7 gospodarstw. Maksymalnie doradca współpracował z 20 rolnikami, był jeden taki przypadek, a osoba która nadzorowała prowadzenie rachunkowości z końcem 2003 roku przeszła na emeryturę, mogła zatem w pełni zaangażować się w prowadzenie rachunkowości. Ogółem w prowadzeniu rachunkowości bierze udział 159 doradców, jest to bardzo duża liczba doradców i stosunkowo mała liczba gospodarstw przypadających na jednego doradcę.

Organizacja FADN ma swoje wady i zalety.

Do wad można zaliczyć:

- utrudniona koordynacja i nadzór nad tak liczną grupą doradców;
- duże zróżnicowanie merytoryczne doradców w zakresie znajomości zasad

rachunkowości. Z rolnikami współpracują nie tylko doradcy ekonomiczni, ale głównie doradcy ogólnorolni i specjaliści od produkcji roślinnej i zwierzęcej;

- trudności w organizacji szkoleń dla tak licznej grupy doradców i profesjonalnego przygotowania do prowadzenia rachunkowości.

Zalety systemu:

- stosunkowo łatwo było pozyskać gospodarstwa do prowadzenia rachunkowości, główne znaczenie miały tu dobre relacje rolnik – doradca;
- po wstąpieniu Polski do UE wzrosło bardzo mocno obciążenie doradców przygotowaniem dla rolników ubiegających się o pomoc unijną dokumentacji (wnioski, plany). Doradca współpracując z niewielką liczbą rolników można godzić zadania wynikające z rachunkowości z innymi statutowymi zadaniami;
- przy mniejszej liczbie gospodarstw ułatwione jest zamknięcie roku obrachunkowego, pozyskanie nowych rolników w miejsce tych którzy zrezygnowali z dalszego prowadzenia rachunkowości. Ułatwione jest także wprowadzanie danych do komputera, testowanie danych i zamknięcie roku. Ze względu na dużą pracowitość tych czynności można pogodzić obowiązki doradcy wykonującego bardzo dużo zadań (dodatkowych po wstąpieniu Polski do UE) i jednocześnie zaangażowanego w FADN.

7. Propozycja zmian w organizacji FADN

Po prowadzeniu, w latach 2004 i 2005, rachunkowości systemem Polski FADN nasuwa się szereg spostrzeżeń w wyniku, których konieczne jest podjęcie decyzji mających na celu usprawnienie systemu. Możliwe są trzy rozwiązania.

1. Rozwiązanie bardzo radykalne - wyłonić spośród doradców pracujących w ODR grupę, która będzie zajmowała się tylko prowadzeniem rachunkowości FADN. Pracownicy ci nie będą wykonywali innych zadań.
2. Pozostawić taką organizację FADN jaka jest obecnie.
3. Wprowadzić rozwiązania pośrednie, tj. ograniczyć liczbę doradców prowadzących rachunkowość FADN. Doradca oprócz prowadzenia rachunkowości będzie także przynajmniej na ½ etatu wykonywał inne zadania, które realizuje ODR.

Wprowadzając rozwiązanie pierwsze trzeba zaangażować do prowadzenia rachunkowości około 35 pracowników (jeden doradca współpracował będzie z 30-35 rolnikami). Stanowi to 15% doradców i specjalistów zatrudnionych w Kujawsko-pomorskim ODR. Zaletą takiego rozwiązania jest łatwiejsza koordynacja i nadzór nad zdecydowanie mniejszą grupą doradców. Doradców tych można bardzo

dobrze przygotować poprzez udział w szkoleniach poświęconych nie tylko zasadom prawidłowego prowadzenia ksiąg rachunkowych, ale także poprzez nabycie umiejętności analizy wyników i wyciągania wniosków przydatnych do podejmowania decyzji, co jest głównym celem prowadzenia rachunkowości. Wadą takiego rozwiązania jest zmniejszenie liczby doradców zajmujących się realizacją zadań jakie ustawa nakłada na jednostki doradztwa rolniczego. Jest to jednak rozwiązanie w dłuższej perspektywie właściwe. Aby wprowadzić takie rozwiązanie na szczeblu województwa konieczne jest jasne zajęcie stanowiska przez IERiGŻ. Czy Instytut, tworząc strukturę organizacyjną Polski FADN w skali kraju, na trwałe chce się związać z ośrodkami doradztwa rolniczego, czy też chce włączyć izby rolnicze, szkoły rolnicze, a może prywatne firmy?

Wydzielenie grupy doradców zajmujących się tylko rachunkowością spowoduje, że po 2-3 latach doradcy ci będą się słabo orientowali, jakie są możliwości i warunki pozyskania przez rolników środków z funduszy UE. Staną się tym samym „mało atrakcyjni” dla rolników. Często możliwość uzyskania od doradcy takich informacji, ważnych dla rolnika przesądza o tym, że rolnik decyduje się na prowadzenie rachunkowości.

Nie bez znaczenia przy przyjęciu takiego rozwiązania jest strona ekonomiczna przedsięwzięcia. W wyniku wejścia w życie Ustawy o jednostkach doradztwa rolniczego (Dz. U. Nr 251, poz. 2507) zmienił się w sposób zasadniczy statut ODR. Pracownicy ODR zaangażowani dodatkowo w prowadzenie rachunkowości (a także innych zadań) muszą zapłacić podatek dochodowy i składkę ZUS, a także ZUS pracodawcy, ponieważ ODR nie ma w budżecie środków, aby pokryć tę część składki ZUS. W tej sytuacji środki, jakie IERiGŻ przeznaczył na prowadzenie rachunkowości w roku 2005 są za małe, aby przedsięwzięcie było nie tylko dla pracowników, ale także ODR opłacalne. W 2004 roku umowa podpisana była z Gospodarstwem Pomocniczym przy ODR, które zawierało z pracownikami ośrodka umowy na prowadzenie rachunkowości. Pracownicy jak i zakład nie musieli płacić składki ZUS. Z przedstawionych argumentów wynika, że w najbliższym okresie rozwiązanie powyższe jest mało prawdopodobne.

Sporo argumentów przemawia za tym, aby wprowadzić rozwiązanie pośrednie w wyniku, którego doradca będzie prowadził rachunkowość w większej liczbie gospodarstw niż obecnie, będzie to 10–15 ksiąg i będzie także realizował zadania wynikające z programu działalności doradczej ODR. Należy także wykluczyć organizację FADN w obecnej formie, wynika to z utrudnionej koordynacji i nadzoru nad tak liczną grupą doradców.

8. Podsumowanie

Ośrodki doradztwa rolniczego od początku lat 90. zaangażowane są w prowadzenie rachunkowości rolniczej. Szczególnie duże zaangażowanie ze strony ODR było w prowadzenie rachunkowości dla rolników, którzy korzystali z kredytów preferencyjnych z dopłatą ARiMR i mieli obowiązek prowadzenia rachunkowości według Zunifikowanego Systemu Rachunkowości Gospodarstw Rolniczych. W najlepszym okresie rachunkowość według ZSRGR prowadziło około 60 tys. rolników, korzystających z kredytu na urządzenie i modernizację gospodarstw, z linii tzw. „młody rolnik”. Od 2004 roku ODR współpracują z Instytutem Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej w prowadzeniu rachunkowości Polski FADN. Polska stając się członkiem Unii Europejskiej ma obowiązek zorganizowania system rachunkowości FADN, który stał się koniecznym i niezastąpionym narzędziem kreowania Wspólnej Polityki Rolnej. Znalezienie właściwej formuły organizacyjnej FADN na terenie działania wojewódzkiego ośrodka doradztwa rolniczego jest ważnym zadaniem. Nabiera to jeszcze większego znaczenia w obecnej sytuacji, kiedy to ODR świadczy usługi doradcze dla rolników udzielając pomocy rolnikom w przygotowaniu dokumentów (wniosków i planów) przy ubieganiu się o środki w ramach PROW i SPO. Zaangażowanie doradców w udzielanie pomocy rolnikom jest bardzo duże, a jeden doradca w województwie kujawsko-pomorskim współpracuje z 400–600 rolnikami na terenie gminy. W tej sytuacji przyjęcie dodatkowych zadań musi być wnikliwie przeanalizowane, problem ten dotyczy również FADN. Ponieważ wszystkie ośrodki doradztwa rolniczego mają podpisaną umowę z IERiGŻ (umowa jest podpisywana tylko na rok, co jest to słabą stroną współpracy z Instytutem) ważnym problemem jest zatem przyjęcie takiego rozwiązania organizacyjnego, które pozwoli wywiązać się ODR z warunków umowy jak najlepiej, ale także zapewni realizację innych zadań, których oczekują rolnicy.

W obecnej sytuacji najwłaściwszym rozwiązaniem jest ograniczenie liczby doradców prowadzących rachunkowość FADN, tak, aby jeden doradca współpracował z 10 maksymalnie 15 rolnikami. Przy takim obciążeniu doradców prowadzeniem rachunkowości doradca będzie mógł realizować także zadania wynikające z programu działalności doradczej, które nakłada na ODR ustawa o jednostkach doradztwa rolniczego.

LITERATURA:

1. Goraj L. (1995): Idea zunifikowanego systemu rachunkowości gospodarstw rolniczych. Zagadnienia Doradztwa Rolniczego, nr 4, 30–43.
2. Goraj L. (2000): Sieć danych rachunkowości gospodarstw rolnych w Unii Europejskiej (FADN) FAPA, Warszawa.

3. Goraj L., Mańko S. (2004): System monitorowania sytuacji ekonomicznej i produkcyjnej gospodarstw rolnych. [w:] Rachunkowość rolnicza. Difin, Warszawa, 20–21, 69.
4. Mańko S. (1995): Założenia zmodyfikowanego programu KSIĄŻKA jako propozycja sposobu prowadzenia w 1996 r. rachunkowości w gospodarstwach, które korzystają z kredytu preferencyjnego dla „Młodych Rolników”. Zagadnienia Doradztwa Rolniczego, nr 4, 44–49.
5. Sass R. (1995): Organizacyjne problemy wdrażania rachunkowości gospodarstw w makroregionie środkowo-zachodnim. [w:] Stan i kierunki rozwoju systemu informacji rolniczej. Materiały Konferencyjne, ODR Minikowo, 103–110.
6. Sobczyński T. (1988): Czynniki kształtujące produktywność i dochodowość gospodarstw indywidualnych. Praca doktorska, ATR w Bydgoszczy, Wydział Rolniczy.

ROMAM SASS

DOŚWIADCZENIA W PROWADZENIU RACHUNKOWOŚCI POLSKI FADN
W WOJEWÓDZTWIE KUJAWSKO-POMORSKIM

STRESZCZENIE

W publikacji zaprezentowano pierwsze doświadczenia wynikające z realizacji umowy zawartej z Instytutem Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej, który pełni funkcję Agencji Łącznikowej, a ośrodkami doradztwa rolniczego na prowadzenie rachunkowości Polski FADN. Z dotychczasowych doświadczeń wynika, że rolnicy dość niechętnie odnoszą się do prowadzenia rachunkowości, a jeżeli już decydują się to ze względów na dobre relacje rolnik – doradca. W obecnej sytuacji konieczne jest ograniczenie liczby doradców zaangażowanych w prowadzenie rachunkowości, aktualnie na jednego doradcę przypada około 7 książek. Najwłaściwszym rozwiązaniem przez najbliższych kilka lat będzie godzenie obowiązków wynikających z realizacji zadań ustawowych i dodatkowo prowadzenie od 10–15 książek rachunkowych

ROMAN SASS

EXPERIENCES IN KEEPING OF THE ACCOUNTANCY POLISH FADN
IN THE KUJAWSKO-POMORSKIE PROVINCE

SUMMARY

The first experiences resulting from execution of contract concluded with the Institute of Agriculture Economics and Food Economy, acting as the Liaison Agency, and the agricultural accountancy centers for running accountancy Polish FADN, has been presented in the publication. It results from so far experiences, that farmers rather hostilely treat accountancy running, and if they do it is due to good a farmer - an adviser relations. At present it is necessary to limit the number of advisers engaged in accountancy keeping, at present approximately 7 accountancy books fall to one advisor. Combination of duties resulting from the execution of statutory tasks and additionally running from 10 to 15 accountancy books shall be the best solution for next several years.